

ANCAMAN SEKURITI MAKANAN TERHADAP KOMUNITI LANOH: KAJIAN KES DI KAMPUNGAN AIR BAH, LENGGONG, PERAK

(Food Security Threats Against Community Lanoh: Case Study in Kampung Air Bah, Lenggong, Perak)

Nor Haidanadia Hasni, Mustaffa Omar, Sharina Abdul Halim, Nurasyikin Ghazali

ABSTRAK

Makanan merupakan keperluan asas manusia yang sangat penting untuk pertumbuhan fizikal dan perkembangan minda. Oleh itu, kajian ini bertujuan membincangkan faktor yang menyumbang kepada keterancaman sekuriti makanan komuniti Lanoh daripada aspek ketersediaan makanan, kebolehcapaian makanan, penggunaan makanan dan kestabilan bekalan makanan. Kajian dilakukan menggunakan kaedah kaji selidik dan temu bual. Sebanyak 47 orang responden terlibat dengan soal selidik dan temu bual secara mendalam melibatkan 10 orang responden. Hasil analisis menunjukkan bahawa realitinya komuniti Lanoh sedang berhadapan dengan ancaman sekuriti makanan yang boleh memberi kesan kepada kesihatan mereka. Selain itu, faktor kebolehcapaian makanan yang terhad seperti pendapatan yang rendah, ketiadaan pemilikan kenderaan, tiada kemudahan pengangkutan awam disediakan dan keadaan jalan yang kurang memuaskan telah menghadkan keupayaan mereka untuk mendapatkan makanan. Dari aspek pemakanan menunjukkan komuniti ini mengamalkan diet pemakanan yang kurang sihat dan seimbang iaitu kurang pengambilan makanan berunsurkan protein dan produk tenusu yang baik untuk pertumbuhan dan kesihatan. Akhirnya, pembalakan menyebabkan berlakunya kemusnahan kepada sumber hutan dan memberi ancaman kepada kestabilan bekalan makanan penduduk pada masa hadapan. Oleh itu, faktor kurangnya ketersediaan dan kebolehcapaian kepada makanan yang sihat dan mencukupi, amalan diet pemakanan yang tidak seimbang dan berlakunya ketidakstabilan bekalan makanan merupakan faktor ancaman berlakunya sekuriti makanan kepada komuniti Lanoh yang boleh memberi kesan kepada kesihatan mereka.

Kata kunci: komuniti Lanoh, sekuriti makanan, ketersediaan makanan, kebolehcapaian makanan, penggunaan makanan, ketidakstabilan bekalan makanan.

ABSTRACT

Food is a basic human need, which is very important for physical growth and mental development. Therefore, this study aimed to discuss the factors that contribute to food security threatened Lanoh community in terms of food availability, food accessibility, food utilization and food system stability. The study was conducted using surveys and interviews. 47 of respondents involved in the questionnaires and 10 respondents involved in in-depth interviews. The analysis showed that in reality Lanoh community is faced with the threat of

food security that can affect their health. Logging activities resulted in a reduction in the availability of food. Besides that, factors such as limited accessibility of food to low income, lack of ownership of the vehicle, there is no public transport available and poor road conditions have restricted their ability to get food. From nutritional aspects shows that this community practice an unhealthy eating and unbalanced diet that is low in protein and dairy products oriented for the growth and health. Finally, logging resulted in the destruction of the forest resources and pose a threat to the stability of food supply of population in the future. Therefore, the lack of availability and accessibility to healthy and sufficient food, practice unhealthy diet and instability of food supply is a factor in the occurrence of food security threat to the community Lanoh that can affect their health.

Key words: community Lanoh, food availability, food accessibility, food utilization, food system stability, food security.

PENGENALAN

Menurut Jabatan Perangkaan Malaysia (2010), Orang Asli (secara literal, orang asal) dianggarkan berjumlah 150,000 daripada penduduk Malaysia seramai 28.3 juta, iaitu kurang daripada 1%. Mereka ini terdiri daripada 18 suku kaum dan terbahagi kepada tiga kumpulan utama iaitu Negrito, Senoi dan Melayu Pruto. Menurut data rasmi daripada Jabatan Perangkaan Malaysia (2010), sebanyak 76.9% Orang Asli hidup di bawah garis kemiskinan manakala sebanyak 35.2% Orang Asli hidup pada paras kemiskinan tegar (iaitu pendapatan isi rumah bulanan yang kurang daripada separuh daripada aras garis kemiskinan). Faktor perubahan persekitaran dan status sosio-ekonomi yang rendah ini telah mendedahkan mereka kepada ancaman sekuriti makanan kerana kurangnya akses untuk mendapatkan/membeli makanan yang berkhasiat dan mencukupi yang akhirnya memberi kesan kepada kesihatan mereka.

Dalam Deklarasi 2009, Sidang Kemuncak Dunia Mengenai Jaminan Makanan, mendefinisikan sekuriti makanan wujud apabila semua orang, pada setiap masa, mempunyai akses fizikal, sosial dan ekonomi untuk mendapatkan makanan yang selamat, berkhasiat serta mencukupi bagi memenuhi keperluan pemakanan dan kehidupan yang aktif dan sihat. Definisi ini sedikit berbeza dengan definisi oleh Sidang Kemuncak Makanan Sedunia 1996, yang menyatakan bahawa sekuriti makanan wujud apabila semua orang pada setiap masa mempunyai akses kepada makanan yang mencukupi, selamat dan berkhasiat untuk mengekalkan kehidupan yang sihat dan aktif. Perkataan fizikal, sosial dan ekonomi telah ditambah kepada ciri-ciri akses *Committee on World Food Security* (CFS, 2012).

Menurut *Food and Agriculture Organization* (FAO, 2015) anggaran terkini menunjukkan kira-kira 795 juta orang di dunia, termasuk 780 juta di kawasan negara membangun mengalami masalah kelaparan. Ini bermakna satu daripada sembilan orang mengalami masalah ketiadaan sekuriti makanan dan kekurangan zat makanan. Berdasarkan FAO (2012), keadaan ini disebabkan oleh ketaksamaan sosial dari peringkat isi rumah hingga ke peringkat antarabangsa. Selain itu, terdapat pelbagai faktor lain yang menyumbang kepada masalah ini iaitu perubahan iklim, permintaan yang tinggi terhadap (*biofuel*) dan turun naik harga barang yang telah memburukkan lagi keadaan tersebut.

Kl Phua dalam *Malaysian Journal of Public Health Medicine* (2015), berpendapat masalah kekurangan makanan dan amalan pemakanan yang tidak sihat dan seimbang telah menyebabkan berlakunya masalah kesihatan dan kekurangan zat dalam kalangan masyarakat Orang Asli. Antara masalah kesihatan yang sering dihadapi Orang Asli akibat kekurangan zat makanan ialah anemia, kekurangan zat iodin dan kekurangan vitamin A. Amalan pemakanan yang tidak sihat juga menyebabkan masalah berat badan berlebihan atau obesiti dalam kalangan pesakit Orang Asli yang boleh menyebabkan penyakit seperti diabetes. Seterusnya, jangkitan cacing dalam kalangan masyarakat Orang Asli akan memberi kesan yang lebih teruk kepada kesihatan sekiranya mereka mengalami kekurangan zat makanan. Contohnya, penyakit anemia boleh timbul dari serangan cacing tambang kerana cacing tersebut akan menghisap darah dan boleh menyebabkan pendarahan dalaman.

Ismail (2002), di Malaysia, perkembangan dalam pembangunan sosioekonomi sejak dua dekad lalu telah membawa perubahan dalam tabiat pemakanan, pembelian makanan, corak penggunaan dan gaya hidup. Dalam tempoh masa yang sama juga terdapat peningkatan kepada pesakit yang menghidapi diabetes, penyakit jantung, tekanan darah tinggi dan kanser. Menurut (Kl Phua (2015); Yusof et al. (2007), berpendapat masalah kekurangan makanan dan amalan pemakanan yang tidak sihat dan seimbang telah menyebabkan masalah kesihatan dan kekurangan zat dalam kalangan masyarakat Orang Asli. Antara masalah kesihatan yang sering dihadapi akibat kekurangan zat makanan ialah anemia, kekurangan zat iodin, kekurangan vitamin A dan masalah beguk.

Che Noriah Othman et al. (2012), juga menyatakan proses pemodenan juga telah membawa perubahan dalam tabiat dan gaya hidup Orang Asli yang menyumbang kepada penyakit era baru seperti obesiti dan masalah jantung. Lebih menghairankan, terdapat peratusan yang tinggi pesakit Orang Asli yang menghidap penyakit Osteo (radang sendi) yang merupakan salah satu penyakit yang biasa dalam kalangan penduduk Malaysia. Menurut Suki Mee (2015), selaku Pengerusi Yayasan Orang Asli Perak dalam ucapannya menyatakan, perubahan diet Orang Asli adalah perubahan bukan semula jadi, di mana perkembangan proses urbanisasi telah memberi pengaruh yang besar terhadap perubahan pengambilan makanan yang akhirnya memberi kesan kepada kesihatan. Selain itu, faktor pendapatan yang rendah, kurangnya pengetahuan dan terbatasnya dalam pemilihan makanan yang seimbang dan berkhasiat lebih mendedahkan mereka kepada risiko mendapat penyakit. Berdasarkan pernyataan yang diberikan menunjukkan bahawa tahap kesihatan Orang Asli semakin membimbangkan dan perlu diberi perhatian oleh pihak yang berkenaan.

Menurut Laporan Bulan Pemakanan Malaysia (2014), kanak-kanak memerlukan jumlah tenaga dan nutrien yang mencukupi daripada sumber makanan yang sihat untuk pertumbuhan dan perkembangan yang optimum. Terlalu banyak atau terlalu sedikit kalori boleh menyebabkan masalah obesiti semasa kanak-kanak, terbantut dan kurang berat badan sehingga boleh membawa kepada masalah yang lebih teruk apabila mereka meningkat dewasa kelak.

Abdul Wahid dan Ida Astrie (2010), pemakanan seimbang adalah penting untuk setiap individu. Daripada pemakanan yang seimbang dan mencukupi ini, individu boleh menjadikan diri mereka sihat daripada sebarang penyakit dan mudah untuk melakukan aktiviti fizikal dan mental. Corak diet dan keperluan pemakanan tiap-tiap individu semasa masih bayi hingga dewasa adalah berbeza mengikut aras sukatan badan. Jika keperluan pemakanan tidak

dipenuhi, disebabkan kekurangan sumber makanan dan berlakunya ketiadaan sekuriti makanan serta kurangnya pengetahuan tentang hal ini, ia boleh mengganggu kesihatan.

Berdasarkan beberapa contoh hasil kajian di atas, telah mendedahkan satu penemuan yang menarik mengenai status pemakanan dan kesihatan Orang Asli di Malaysia. Walaupun masalah kekurangan makanan dan nutrisi masih wujud, tetapi masalah berat badan berlebihan dan obesiti juga wujud dalam kalangan masyarakat Orang Asli. Keadaan ini disebabkan oleh perubahan dalam gaya hidup dan amalan pemakanan yang tidak sihat dan seimbang kerana kurangnya ketersediaan dan kebergantungan kepada hasil hutan, masalah kebolehcapaian kepada sumber makanan dan perubahan kepada ekonomi pasaran.

Oleh itu, timbulnya persoalan mengapa masalah kesihatan Orang Asli ini semakin membimbangkan. Kajian-kajian menunjukkan terdapat hubungan antara pemakanan dengan kesihatan. Amalan pemakanan yang sihat dan mencukupi mengurangkan risiko untuk mendapat penyakit dan sebaliknya. Selain itu, kurangnya kajian mengenai faktor yang mengancam sekuriti makanan terutamanya dalam kalangan komuniti Orang Asli di Malaysia menyebabkan pengkaji tertarik untuk melakukan kajian ini. Oleh yang demikian, tujuan kajian adalah untuk mengkaji faktor yang menyebabkan ancaman kepada sekuriti makanan Orang Lanoh berdasarkan empat faktor utama sekuriti makanan iaitu ketersediaan makanan, kebolehcapaian makanan, penggunaan makanan dan kestabilan bekalan makanan. Keempat-empat faktor ini merupakan panduan dalam menilai aspek sekuriti makanan yang memberi impak kepada kesihatan manusia.

Menurut Brown dan Funk, (2008) terdapat empat faktor utama berkaitan sekuriti makanan (Rajah 1), iaitu a) ketersediaan makanan merujuk kepada keberadaan sumber makanan sama ada mencukupi atau tidak, b) kebolehcapaian makanan yang menerangkan tentang bagaimana sumber makanan tersebut diperoleh, c) penggunaan makanan menjelaskan tentang manfaat makanan terhadap manusia dan d) kestabilan bekalan makanan melihat kepada kestabilan pembekalan dan pengeluaran sumber makanan tersebut dalam memenuhi keperluan manusia untuk suatu tempoh masa tertentu sama ada mencukupi atau sebaliknya.

Rajah 1: Faktor Utama Sekuriti Makanan

Sumber : Brown dan Funk, (2008)

KAWASAN KAJIAN

Komuniti Orang Lanoh tinggal di Perkampungan Air Bah, Lenggong, Perak, yang terletak di koordinat 5013.907' Utara dan 101002.665' Timur pada ketinggian 230m dari aras laut. Perkampungan ini terletak 22 km dari Pekan Lenggong. Kampung Air Bah boleh dilawati dengan kenderaan pacuan empat roda yang mengambil masa selama 30 minit untuk masuk ke dalam kampung. Sebelum sampai ke destinasi, kenderaan perlu melalui kawasan kebun getah, meredah dua batang sungai, melalui kawasan kebun kelapa sawit dengan keadaan jalan tidak berturap dan rosak. Perkampungan Lanoh dilengkapi dengan pelbagai kemudahan seperti kemudahan elektrik, air bersih, rumah, balai raya, surau dan tadika. Menurut Hamid Mohd Isa (2014), Kampung Air Bah terletak di antara Sungai Bah (Baal) dengan Sungai Kelian dalam mukim Kenering.

Pemilihan kampung Air Bah sebagai kawasan kajian disebabkan telah berlakunya perubahan persekitaran yang telah menjejaskan dan mengurangkan kawasan rayau Orang Asli dan seterusnya memberi ancaman kepada kedapatan sumber makanan dan kehidupan seharian mereka. Keadaan ini berlaku disebabkan oleh aktiviti pembalakan secara besar besaran bagi tujuan pembukaan ladang getah oleh FELCRA serta aktiviti pembalakan haram yang menyebabkan banyak kawasan hutan menjadi tanah terbiar dan berlakunya pencemaran sungai. Seterusnya, sampel kajian hanya tertumpu pada komuniti Lanoh yang tinggal dalam perkampungan tersebut. Populasi mereka semakin terancam menyebabkan pengkaji memilih komuniti ini sebagai sampel kajian. Menurut JAKOA (2010), suku Lanoh merupakan di antara enam kelompok sosial Orang Asli terkecil di negara ini. Lima suku Orang Asli lain yang juga menunjukkan pertumbuhan penduduk yang perlahan (suku kaum minoriti dalam kalangan Orang Asli masa kini) ialah suku Kintak di Gerik, Perak; suku Kensiu di Kg. Lubuk Legong, daerah Baling, Kedah; suku Mendriq di pedalaman daerah Gua Musang, Kelantan; suku Che Wong di mukim Lanchang, Pahang, dan suku Kanaq di Kg. Selangi, Mawai daerah Kota Tinggi, Johor. Sejak beberapa dekad yang lalu, bilangan mereka jauh lebih kecil berbanding suku lain dan trend kadar pertumbuhannya juga agak perlahan. Oleh itu, kawasan kajian ini adalah bersesuaian dengan objektif kajian iaitu untuk mengkaji faktor yang menyumbang kepada keterancaman sekuriti makanan komuniti Lanoh daripada aspek ketersediaan makanan, kebolehcapaian makanan, penggunaan makanan dan kestabilan bekalan makanan yang boleh memberi kesan kepada kehidupan mereka.

PENDEKATAN KAJIAN

Terdapat dua pendekatan yang diguna pakai dalam kajian ini iaitu pendekatan kualitatif dan kuantitatif. Kedua-dua pendekatan ini digabungkan dalam penyelidikan bagi tujuan memaksimumkan faedah yang diperolehi daripada setiap pendekatan tersebut (Bonoma 1985). Perkara yang dititikberatkan dalam kajian ini ialah pemilihan kawasan kajian, penentuan responden kajian, kaedah pengumpulan data dan teknik menganalisis maklumat hasil daripada dapatan kajian.

Kajian menggunakan pendekatan kuantitatif dan mengaplikasikan reka bentuk kajian kes. Reka bentuk kajian kes dilaksanakan dengan meneliti setiap elemen yang dicadangkan dalam kerangka kelestarian kehidupan (*Sustainable Livelihood Framework- SLA*) yang

diandaikan turut memberi kesan ke atas kebolehcapaian dan bentuk keterancaman yang dialami oleh komuniti Lanoh. Data dikumpulkan dari 47 orang responden yang terdiri daripada (72.3%) wanita dan (27.7%) lelaki. Bilangan sampel wanita lebih banyak diperolehi kerana sewaktu kajian dijalankan kebanyakan golongan lelaki keluar bekerja.

Teknik Pengumpulan Data

Terdapat dua jenis sumber data yang digunakan dalam kajian ini iaitu sumber data primer dan data sekunder. Pengkaji telah menggunakan kedua-dua sumber data tersebut sebagai sumber data kajian.

a. Data Primer

Sumber data primer merupakan maklumat atau data mentah yang diperolehi terus dari lapangan dan dikumpul sendiri oleh penyelidik. Data primer diperolehi melalui beberapa kaedah iaitu kaedah soal selidik, kaedah temu bual dan pemerhatian langsung di lapangan.

i. Kaedah Soal Selidik

Kaedah soal selidik dijalankan melalui penggunaan borang soal selidik secara berstruktur. Data yang diperolehi melalui soal selidik di lapangan menjadi bahan utama untuk dianalisis.

ii. Kaedah Temu bual

Kaedah temu bual terdiri kepada dua iaitu temu bual berpandukan borang soal selidik ataupun temu bual secara spontan. Maklumat yang diperolehi berguna dan secara langsung dapat membantu pengkaji untuk membuat penjelasan mengenai faktor-faktor yang mengancam sekuriti makanan komuniti Lanoh, mengetahui bagaimana mereka beradaptasi dengan keadaan persekitaran serta melihat kesan ketiadaan sekuriti makanan terhadap kesihatan dalam kehidupan seharian. Tetapi dalam penulisan ini hanya memfokuskan kepada faktor yang mengancam sekuriti makanan Orang Lanoh. Selain itu, kaedah temu bual ini dapat menguji keupayaan pengkaji dari segi teknik menyesuaikan diri untuk berhadapan dengan responden yang memiliki gelagat yang berbeza. Kaedah ini juga dijalankan bagi tujuan mengumpulkan maklumat lebih terperinci atau data tambahan yang tidak dapat diperolehi daripada borang soal selidik.

Pengkaji menggunakan kedua-dua kaedah iaitu temu bual berpandukan borang soal selidik dan juga temu bual secara spontan dengan penduduk kampung Orang Lanoh. Selain itu, pengkaji juga menemu bual orang-orang berkepentingan yang mengetahui keadaan komuniti Lanoh ini bagi mendapatkan maklumat tambahan seperti wakil dari pihak JAKOA Perak dan guru tadika. Maklumat-maklumat tambahan ini akan digunakan oleh pengkaji untuk mengukuhkan lagi dapatan kajian yang diperolehi.

iii. Kaedah Pemerhatian

Kaedah pemerhatian terbahagi kepada dua iaitu pemerhatian turut serta dan juga pemerhatian tidak turut serta. Kaedah pemerhatian ini digunakan bagi mendapatkan gambaran yang lebih jelas tentang suasana di kawasan kajian. Dalam kajian ini, kaedah yang digunakan ialah

pemerhatian tidak turut serta. Kaedah pemerhatian tidak turut serta bermaksud pengkaji menjalankan kajian tanpa mengganggu subjek kajiannya. Sebagai contoh, pengkaji melihat faktor-faktor yang mempengaruhi dan memberi ancaman kepada sekuriti makanan Orang Lanoh, serta melihat bagaimana penduduk setempat beradaptasi terhadap persekitaran mereka yang telah banyak mengalami perubahan berbanding dahulu untuk akses kepada sumber makanan.

b. Data Sekunder

Data sekunder diperoleh melalui bahan bacaan bertulis yang telah diterbitkan iaitu daripada buku ilmiah seperti penerbitan kerajaan, contohnya, Laporan Hal Ehwal Orang Asli, buku-buku rasmi, artikel dan jurnal yang diperoleh di perpustakaan dan melalui laman sesawang (internet). Selain itu, data sekunder merupakan maklumat yang diperoleh dalam bentuk angka yang telah siap dikumpulkan dan dibukukan dalam bentuk jadual, senarai berangka atau format tertentu. Kaedah ini dilakukan bagi tujuan mendapatkan maklumat berkaitan kajian lepas, konsep sekuriti makanan dan ketiadaan sekuriti makanan serta metod kajian yang dilakukan. Data yang diperoleh digunakan sebagai penyokong untuk membuktikan hasil kajian serta lebih bersifat ilmiah dan saintifik.

c. Teknik Analisis Data

Teknik analisis data melibatkan pemprosesan data di lapangan menggunakan kaedah statistik data berkomputer iaitu *Statistical Package For Social Sciences* (SPSS). Data kajian dianalisis dengan menggunakan perisian komputer SPSS dan data dipersembahkan dengan menggunakan peratus.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

i. Ketersediaan Makanan

Menurut FAO (2009), masalah sekuriti makanan juga berkait rapat dengan isu ketersediaan makanan iaitu melalui proses pengeluaran, pengagihan dan pertukaran. Pengeluaran makanan ditentukan oleh pelbagai faktor termasuk pemilikan tanah, penggunaan dan pengurusan tanah, pemilihan serta pengurusan tanaman dan ternakan serta menuai. Pengeluaran tanaman boleh dipengaruhi oleh perubahan dalam kadar hujan dan suhu. Daripada aspek utiliti pula, penggunaan tanah, air dan tenaga untuk menghasilkan makanan sering didapati bersaing dengan kegunaan lain yang boleh menjejaskan pengeluaran makanan. Misalnya, tanah yang digunakan untuk pertanian juga boleh digunakan untuk membangunkan kawasan perindustrian dan perumahan sehingga menyebabkan berlakunya persaingan tanah untuk pengeluaran makanan.

Jadual 2, menunjukkan ketersediaan makanan dan sumber perolehan pendapatan dari aspek modal semula jadi komuniti Lanoh semakin berkurangan dan terancam. Dalam konteks kajian ini ketersediaan makanan merujuk kepada adanya sumber makanan yang boleh diperoleh sama ada dari sumber hutan atau di sekitar kampung mereka. Manakala, sumber perolehan pendapatan dari aspek modal semula jadi merujuk kepada sumber perolehan wang hasil daripada menjual gaharu, madu, ubat-ubatan herba dan getah skrap. Hasil pendapatan

yang diperoleh membolehkan mereka membeli sumber makanan untuk isi rumah. Menurut (de Sena, 2009), modal semula jadi didefinisikan sebagai sumber alam, iaitu stok dalam bentuk alam semula jadi termasuk haiwan (darat atau air) dan tumbuhan. Manakala, Nawrotzki et al. (2012) memperincikan modal semula jadi sebagai sumber daging (haiwan untuk makanan manusia), kayu kayan, tumbuhan perubatan, madu dan sebagainya. Kedua-dua definisi tersebut jelas mentafsirkan makna modal sumber semula jadi, iaitu merujuk kepada sumber yang merangkumi flora dan fauna serta bentuk-bentuk kejadian lain yang terdapat dalam alam semula jadi yang boleh dimanfaatkan oleh manusia.

Jadual 2: Ketersediaan Makanan dan Sumber Perolehan Pendapatan dari Aspek Modal Semula Jadi

Modal semula jadi	Masih Banyak (%)	Sudah Kurang (%)
1 Sumber makanan (hasil hutan)	46.8	53.2
2 Sumber makanan sungai (ikan, siput, labi-labi)	14.9	85.1
3 Sumber hutan bukan kayu (buluh, rotan, madu)	40.4	59.6
4 Sumber perubatan (herba tumbuhan/haiwan)	36.2	63.8
5 Sumber pertanian komersial (getah/dusun)	68.1	31.9

Sumber: Kajian lapangan 2015

Berdasarkan jadual 2 menunjukkan (53.2%) responden menyatakan ketersediaan sumber makanan dari hasil hutan seperti buah-buahan, sayur-sayuran dan hasil buruan semakin berkurangan. Bagi sumber makanan protein iaitu dari hidupan sungai seperti ikan, siput, katak dan labi-labi sebanyak (85.1%) responden bersetuju menyatakan ia semakin berkurangan. Manakala bagi sumber hutan bukan kayu seperti gaharu, rotan, buluh, dan madu hanya (40.4%) responden menyatakan sumber tersebut masih banyak dan selebihnya (59.6%) menyatakan semakin berkurangan. Bagi sumber perubatan hutan seperti tumbuhan herba (kacip fatimah, tongkat ali, belalai gajah) sebanyak (63.8%) responden menyatakan bahawa sumber ini berkurangan. Seterusnya, (68.1%) responden menyatakan sumber pertanian untuk komersial seperti getah dan dusun masih banyak. Secara keseluruhan, hasil kajian menunjukkan ketersediaan sumber makanan dan sumber perolehan pendapatan dari aspek modal semula jadi bagi komuniti Lanoh semakin berkurangan. Pengurangan ketersediaan sumber hutan semula jadi yang berlaku secara berterusan ini akan mendedahkan komuniti Lanoh ini kepada ancaman berlakunya ketiadaan sekuriti makanan yang akhirnya memberi kesan kepada kesihatan.

Hasil kajian ini memberi dua maksud iaitu, pertama, sumber makanan semula jadi yang diperoleh dari sumber hutan dan sungai semakin berkurangan dan mengancam ketersediaan sumber makanan mereka yang selama ini hidup bergantung dengan sumber alam. Kedua, sebanyak (57.5%) responden bekerja penoreh getah sebagai pekerjaan utama mereka. Oleh itu, sumber getah ini masih banyak. Perkara ini selari dengan kajian Hipwell (2009), penumpuan masyarakat peribumi dalam aktiviti harian kini mula berubah ke arah orientasi kepentingan ekonomi. Selain itu, kebanyakan penduduk Lanoh ini memperoleh sumber pendapatan sampingan mereka melalui penjualan sumber hutan bukan kayu dan ubat-ubatan herba.

Berdasarkan hasil temu bual, sebanyak lapan daripada sepuluh orang responden menyatakan ketersediaan sumber makanan mereka banyak diperoleh dari sumber hutan dan

pinggir hutan. Kebiasaannya kaum wanita akan berkumpul (lima atau enam orang) di waktu pagi untuk bersama-sama mencari sumber makanan di kawasan sekitar penempatan mereka. Antara hasil yang biasa diperolehi mereka seperti kangkung, pucuk ubi, pucuk paku dan jantung pisang. Walau bagaimanapun, ketersediaan sumber makanan mereka semakin berkurangan dan mendedahkan komuniti ini kepada ancaman ketiadaan sekuriti makanan disebabkan oleh faktor persekitaran mereka yang telah banyak mengalami perubahan akibat aktiviti pembalakan hutan secara besar-besaran. Berikut merupakan hasil temu bual bersama beberapa wakil informan.

“Akak lebih suka hidup dulu ... dulu hutan banyak, makanan pun banyak.. senang nak dapat.. sekarang susah nak dapat makanan, kena masuk hutan jauh, sayur pun susah nak dapat untuk masak”.

(Perempuan, 42 tahun)

“Makanan makin susah nak dapat... anak-anak ramai, selalu tak cukup makan dan lapar”.

(Perempuan, 29 tahun)

ii. Kebolehcapaian Makanan

Menurut FAO (2009), akses kepada makanan merujuk kepada kemampuan dan keupayaan individu, isi rumah dan komuniti untuk mendapatkan sumber makanan yang mencukupi, selamat dan berkhasiat. Terdapat dua jenis akses kepada makanan, pertama akses langsung, iaitu isi rumah yang menghasilkan makanan menggunakan sumber manusia dan material seperti bercucuk tanam di sekitar kawasan rumah atau kebun. Kedua akses ekonomi, iaitu melalui pembelian makanan. Menurut Wood (2001), satu cara yang penting dalam meningkatkan sekuriti makanan masyarakat adalah dengan meningkatkan akses makanan dalam masyarakat.

FAO (2009), faktor berlakunya ketiadaan sekuriti makanan dan kekurangan zat makanan adalah disebabkan oleh ketidakupayaan untuk mengakses makanan akibat kemiskinan, keluasan tanah yang terhad untuk pertanian, lokasi penempatan yang jauh dari sumber makanan dan ketiadaan pemilikan kenderaan. Manakala bagi Wood (2001), pula menyatakan faktor yang menunjukkan risiko berlakunya ketiadaan sekuriti makanan kepada masyarakat termasuklah, ketiadaan sumber air bersih, tiada sumber bekalan makanan (dalam jarak 2.5km atau berjalan kaki), tiada pengangkutan sendiri dan pengangkutan awam yang tidak mencukupi atau sukar dicapai dan kurang kepelbagaian makanan yang dijual di kedai (pemilihan makanan adalah terhad). Orang ramai dianggap berisiko menghadapi ketiadaan sekuriti makanan apabila mempunyai akses yang terhad terhadap faktor ekonomi, fizikal dan sosial.

Komuniti Lanoh ini tinggal di kawasan berhampiran hutan yang dahulunya kaya dengan sumber makanan dan ubatan. Walau bagaimanapun aktiviti pembalakan yang berlaku telah mengurangkan ketersediaan sumber makanan dan semakin sukar untuk diperolehi. Mereka terpaksa masuk ke hutan lebih jauh yang mengambil masa lebih lama dan memerlukan lebih tenaga untuk mendapatkan sumber hutan. Dalam konteks kajian ini pengkaji membahagikan kebolehcapaian makanan kepada dua aspek iaitu dari sudut modal semula jadi dan fizikal. Kebolehcapaian makanan dari aspek modal semula jadi merujuk

kepada keupayaan komuniti Lanoh untuk akses bagi mendapatkan makanan dari sumber hutan atau kawasan sekeliling mereka. Manakala, kebolehcapaian makanan dari aspek fizikal merujuk keupayaan mereka dari segi pendapatan, terdapatnya jalan raya, kemudahan pengangkutan, kedai dan sumber air bersih dalam menjamin sekuriti makanan.

Jadual 3, menunjukkan kebolehcapaian makanan komuniti Lanoh dari aspek semula jadi. Bagi sumber makanan hutan sebanyak (80.9%) responden bersetuju semakin sukar diperoleh. Begitu juga dengan sumber makanan sungai sebanyak (89.4%) menyatakan semakin sukar untuk mendapat sumber makanan protein ini. Manakala sebanyak (85.1%) responden bersetuju menyatakan bahawa sumber hutan bukan kayu dan ubat-ubatan semakin sukar diperoleh mereka. Seterusnya, sebanyak (43%) responden menyatakan sumber pertanian komersial getah sukar diakses. Bagi responden yang bekerja sebagai penoreh getah kesukaran ini disebabkan oleh ketiadaan pengangkutan dan jarak kebun getah yang jauh menyukarkan mereka. Mereka terpaksa berjalan kaki dan keluar awal pagi untuk menoreh.

Jadual 3: Kebolehcapaian Makanan dan Sumber Perolehan Pendapatan dari Aspek Modal Semula Jadi

Modal semula jadi	Mudah dapat (%)	Sukar dapat (%)
1 Sumber makanan (hasil hutan)	19.1	80.9
2 Sumber makanan sungai (ikan, siput, katak)	10.6	89.4
3 Sumber hutan bukan kayu (gaharu, rotan, madu)	14.9	85.1
4 Sumber perubatan (herba tumbuhan/haiwan)	14.9	85.1
5 Sumber pertanian komersial (getah/dusun)	66.0	43.0

Sumber: Kajian lapangan 2015

Kesimpulannya, hasil kajian mendapati kebolehcapaian mereka terhadap sumber makanan semula jadi adalah rendah terutamanya bagi mendapatkan makanan dari hasil hutan. walaupun sumber hutan semakin berkurangan dan sukar untuk diakses tetapi komuniti ini masih lagi meneruskan pekerjaan mengumpul hasil hutan untuk menambahkan pendapatan dan mendapatkan sumber makanan. Hasil kajian mendapati kebanyakan responden (74.5%) mempunyai pendapatan RM 700 ke bawah sebulan. Faktor pendapatan yang rendah dan kos hidup yang semakin meningkat telah mempengaruhi kuasa beli mereka untuk memenuhi keperluan asas seperti membeli makanan yang berkhasiat dan mencukupi. Sebanyak (80.9%) responden iaitu 38 (KIR) menyatakan bahawa mereka tidak berupaya untuk memenuhi keperluan asas dan kenaikan harga barangan dan makanan lebih membebankan mereka.

Seterusnya faktor modal fizikal juga mempengaruhi keupayaan untuk akses kepada sumber makanan yang berkualiti dan mencukupi bagi menjamin sekuriti makanan sesebuah keluarga. Jadual 4, menunjukkan modal fizikal dalam mempengaruhi keupayaan komuniti Lanoh untuk akses kepada sumber makanan yang berkhasiat dan berkualiti bagi menjamin sekuriti makanan individu, isi rumah dan komuniti. Berdasarkan hasil kajian menunjukkan sebanyak (93.6%) responden bersetuju menyatakan tidak disediakan kemudahan jalan raya di perkampungan mereka. Kemudahan jalan raya yang dimaksudkan ialah tiada jalan raya berturap sepanjang laluan untuk memudahkan mereka keluar masuk kampung. Keadaan jalan tanah merah yang tidak rata, rosak dan terpaksa melalui dua batang sungai untuk keluar kampung telah menyukarkan penduduk untuk akses kepada sumber makanan. Faktor penempatan mereka yang jauh dari pekan serta kesukaran untuk keluar masuk kampung telah

mengehadkan kebolehcapaian mereka kepada sumber makanan. Keadaan ini akan bertambah buruk apabila hujan lebat turun yang menyebabkan laluan untuk keluar kampung lebih sukar kerana paras air sungai yang semakin meningkat serta arus sungai yang laju akan menghalang dan menyukarkan pergerakan mereka. Berdasarkan temu bual bersama Tok Penghulu Alias Bin Semadang, 69 tahun, menyatakan.

“Jalan nak masuk kampung Air Bah masih tak baik...tak da jambatan yang dibuat bagi kenderaan besar macam kereta mudah lalu sungai. Penduduk susah nak keluar masuk kampung... jalan teruk susah keluar beli makanan. Bila hujan turun lebih teruk sebab air naik. Dulu kami pernah seminggu tak keluar kampung sebab hujan turun tak henti... hingga makanan habis dan lapar”.

Bagi penduduk yang tiada pemilikan kenderaan (29.8%), keadaan ini lebih menyukarkan dan membebankan mereka kerana terpaksa mengupah orang lain untuk membawa mereka ke pekan untuk membeli makanan dan barangan keperluan. Bayaran upah yang dikenakan ialah sebanyak RM 20 bagi perjalanan pergi dan balik. Kebiasaannya penduduk akan pergi ke pekan beramai-ramai dan berkongsi membayar upah tersebut. Sewaktu kajian dilakukan hanya 3 keluarga yang mempunyai kenderaan empat roda dan yang selebihnya memiliki motosikal sebagai pengangkutan mereka. Selain itu, sebanyak (87.2%) responden bersetuju tidak terdapat kemudahan pengangkutan awam di perkampungan mereka. Pengangkutan awam seperti bas hanya boleh diakses di simpang jalan besar sebelum masuk ke perkampungan mereka. Seterusnya, faktor ketiadaan perniagaan kedai runcit di dalam perkampungan Lanoh ini juga menyukarkan penduduk untuk akses kepada sumber makanan. Berdasarkan jadual menunjukkan sebanyak (95.7%) responden bersetuju bahawa tiada kedai runcit di dalam perkampungan mereka. Kedai runcit terdekat yang boleh diakses penduduk ialah di persimpangan jalan sebelum masuk ke perkampungan Air Bah. Walau bagaimanapun mereka terpaksa melalui jalan tanah merah, meredah sungai dan melalui kebun getah dan sawit untuk sampai ke kedai runcit ini yang mengambil masa 30 minit untuk sampai. Walau bagaimanapun, bagi modal fizikal bekalan air bersih 24 jam sebanyak (97.9%) responden bersetuju mereka mempunyai akses yang mudah untuk mendapatkan air bersih bagi tujuan memasak, membersihkan diri dan membasuh.

Jadual 4: Kebolehcapaian Kepada Sumber Makanan dari Aspek Modal Fizikal

Modal fizikal	Ya	(%)	Tidak	(%)
1 Kemudahan jalan raya	3	6.4	44	93.6
2 Pemilikan kenderaan persendirian	33	70.2	14	29.8
3 Pengangkutan awam	6	12.8	41	87.2
4 Perniagaan kedai runcit	2	4.3	45	95.7
5 Bekalan air bersih 24 jam	46	97.9	1	2.1

Sumber: Kajian lapangan 2015

Kesimpulannya, faktor pendapatan yang rendah, keadaan jalan raya yang kurang memuaskan, tiada pemilikan kenderaan persendirian, tiada pengangkutan awam serta tiada perniagaan kedai runcit di dalam kampung adalah faktor fizikal yang menyebabkan komuniti Lanoh ini sukar untuk akses kepada sumber makanan yang berkhasiat dan mencukupi. Kurangnya kebolehcapaian kepada sumber makanan telah mendedahkan mereka kepada risiko berlakunya ketiadaan sekuriti makanan yang akhirnya akan menjejaskan kesihatan.

iii. Penggunaan Makanan

Menurut FAO (2009), keupayaan untuk mendapatkan sekuriti makanan juga bergantung kepada aspek penggunaan makanan yang merujuk kepada metabolisme makanan oleh individu. Setelah makanan diperoleh oleh isi rumah, pelbagai faktor mempengaruhi kuantiti dan kualiti makanan yang sampai kepada ahli isi rumah. Dalam usaha untuk mencapai sekuriti makanan, makanan yang dimakan mestilah selamat, berkhasiat dan mencukupi untuk memenuhi keperluan fisiologi setiap individu. Sekuriti makanan memberi kesan kepada manfaat pemakanan dan boleh dipengaruhi oleh penyediaan, pemprosesan dan memasak makanan di dalam komuniti dan isi rumah. Nilai-nilai pemakanan isi rumah akan menentukan pilihan makanan iaitu sama ada makanan memenuhi cita rasa budaya dan kesejahteraan sosial.

Bagi komuniti Lanoh kekerapan waktu makan kebanyakan responden ialah tidak menentu. Kebanyakan keluarga tidak mempunyai jadual waktu makan yang tetap. Makan pagi sangat jarang diambil oleh mereka. Manakala bagi makan tengah hari atau makan petang akan disediakan jika mereka mendapat sumber makanan hasil daripada pencarian atau perolehan pendapatan pada hari tersebut. Kebanyakan daripada mereka hanya makan sekali sehari dan terdapat juga responden yang tidak makan sepanjang hari kerana tiada makanan. Hal ini disebabkan oleh kurangnya ketersediaan sumber makanan di persekitaran dan bekalan makanan yang sedikit di rumah serta kesukaran untuk akses kepada makanan menyebabkan mereka mengehendkan kekerapan dan pengambilan makanan.

Kebanyakan isi rumah komuniti Lanoh mengamalkan pemakanan kurang sihat dan seimbang seperti yang disyorkan oleh Piramid Makanan Malaysia. Hasil kajian mendapati mereka kurang mengambil makanan berunsurkan protein dan tenusu yang baik untuk pertumbuhan badan. Menurut Laporan Bulan Pemakanan Malaysia (2014), sumber makanan seperti ikan, telur dan daging membekalkan protein yang tinggi, vitamin B, zat besi dan zink yang sangat penting untuk pertumbuhan dan pemulihan badan. Selain itu, protein juga diperlukan untuk menghasilkan enzim dan hormon, membaiki dan membentuk sel-sel darah dan menguatkan sistem imun. Manakala bagi produk tenusu penting untuk membekalkan sumber kalsium, protein, vitamin dan mineral untuk membina tulang dan gigi serta mengekalkan jisim tulang.

Sumber protein ini dimakan oleh mereka sekiranya mendapat hasil daripada memancing di sungai atau memburu di hutan. Tetapi kini, sumber protein ini semakin berkurangan dan sukar diperoleh kesan daripada aktiviti pembalakan yang berlaku menyebabkan pencemaran sungai dan kepupusan sumber buruan. Mereka juga sangat jarang membeli ikan atau ayam kerana kurang berkemampuan dan harganya yang mahal. Kebanyakan keluarga akan membeli ikan atau ayam sekiranya mendapat lebih pendapatan. Kebiasaannya mereka mendapat sumber protein daripada telur, sardin dan ikan bilis kerana harganya yang lebih murah.

Mereka lebih mengutamakan makanan dari sumber karbohidrat seperti ubi dan nasi dalam pemakanan untuk menghasilkan tenaga. Pengambilan jenis makanan yang biasa diamalkan ialah nasi dan sayuran sahaja iaitu dari sumber karbohidrat dan vitamin serta serat. Sumber tenusu pula hanya diamalkan oleh wanita mengandung yang diperoleh daripada

pemberian oleh klinik kesihatan. Pemberian makanan akan diutamakan kepada kanak-kanak sekiranya sumber makanan tidak mencukupi. Jadual 5 menunjukkan waktu makan dan jenis makanan yang biasa diambil oleh komuniti Lanoh.

Jadual 5: Waktu Makan dan Pengambilan Jenis Makanan

Waktu makan	Jenis Makanan	Minuman	Nutrisi makanan
Makan Pagi	i. Biskut atau kuih tepung(cekodok) atau mee segera (kebiasaan). ii. Nasi goreng atau mihun goreng (jarang-jarang)	Air kosong, kopi atau teh	i.Sumber karbohidrat
Makan tengah hari	i.(Makan nasi + sayur/ulam) atau (makan nasi + sayur + ikan bilis/kering) (kebiasaan). Contoh sayur, ulam (betik, gajus), pucuk ubi, pucuk paku, ubi kayu, dan kangkung (dimasak lemak/goreng/rebus). ii.Makan nasi + sayur-sayuran + lauk ikan/ayam (jarang-jarang, hanya dua atau tiga kali dalam sebulan).	Air kosong	i.Sumber karbohidrat + vitamin/serat ii.Sumber karbohidrat + vitamin/serat + protein
Makan malam	i.Sama seperti lauk tengah hari. Jika ada lebihan pendapatan dapat membeli lauk dan jika tiada (makan nasi + sayur-sayuran sahaja). ii.Makan biskut sahaja	Air kosong, kopi atau teh	i.Sumber karbohidrat + vitamin/serat ii.Karbohidrat

Sumber: Kajian lapangan 2015

Kesimpulannya, amalan pemakanan komuniti Lanoh yang kurang sihat dan seimbang ini boleh menjejaskan kesihatan mereka. Ini berdasarkan hasil kajian yang dilakukan oleh Yi Xin Cheng et al. (2014), yang menilai status kesihatan komuniti Lanoh telah mendapati seramai lima belas orang mempunyai tekanan darah tinggi manakala seramai lima orang mempunyai glukosa darah tinggi. Manakala hanya (37.8%) mempunyai indeks jisim badan normal dan (26.7%) adalah pra-obes. Ini menunjukkan bahawa komuniti Lanoh ini semakin terdedah kepada penyakit yang lebih berbahaya dan salah satu puncanya disebabkan oleh amalan pemakanan yang tidak sihat dan seimbang.

iv. Kestabilan Bekalan Makanan

Menurut FAO (2009), kestabilan bekalan makanan merujuk kepada keupayaan untuk mendapatkan makanan dari masa ke masa. Terdapat tiga tahap ketiadaan sekuriti makanan iaitu bersifat sementara, bermusim dan kronik. Di peringkat pengeluaran makanan, kejadian seperti bencana alam, kemarau, banjir dan kegagalan tanaman akibat serangan serangga perosak atau penyakit boleh mengurangkan ketersediaan makanan. Keadaan ini jika berlarutan akan menyebabkan ketidakstabilan bekalan makanan isi rumah dan komuniti

hingga berlakunya ketiadaan sekuriti makanan pada tahap sementara atau bermusim. Tahap kronik atau kekal berlakunya ketiadaan sekuriti makanan ditakrifkan sebagai satu tempoh jangka masa panjang dan berterusan mengalami kekurangan sumber makanan yang mencukupi dan berkhasiat.

Hasil kajian menunjukkan, kini komuniti Lanoh semakin terdedah kepada risiko mengalami ketidakstabilan bekalan makanan. Walaupun mereka mempunyai aksesibiliti untuk mendapatkan makanan daripada sumber hutan, tanaman dan pembelian, tetapi sumber makanan yang diperoleh masih tidak mencukupi serta tidak memenuhi keperluan zat yang diperlukan oleh tubuh badan manusia. Antara faktor yang mempengaruhi berlakunya ketidakstabilan bekalan makanan komuniti Lanoh ialah pertama, kurangnya ketersediaan makanan disebabkan oleh aktiviti pembalakan yang menyebabkan kemusnahan sumber hutan untuk satu tempoh jangka masa yang panjang. Kedua faktor kurangnya kebolehcapaian makanan yang disebabkan oleh pendapatan yang rendah, tiada pengangkutan serta jarak yang jauh dari sumber makanan (hutan dan kedai). Faktor-faktor ini jika tidak dikawal boleh menyebabkan masalah yang berterusan kepada kestabilan bekalan makanan yang membawa kepada ketiadaan sekuriti makanan.

KESIMPULAN

Kawasan persekitaran perkampungan Air Bah bagi komuniti Lanoh ini telah mengalami banyak perubahan fizikal disebabkan oleh aktiviti pembalakan secara besar-besaran bagi tujuan pembukaan ladang getah oleh FELCRA. Aktiviti pembalakan ini dilakukan di sekitar kawasan perkampungan dan kawasan rayau mereka telah menyebabkan kawasan hutan yang selama ini menyediakan sumber makanan yang kaya dengan flora dan fauna, ubat-ubatan herba, sumber air bersih dan kawasan rekreasi telah musnah. Keadaan ini secara tidak langsung telah memberi ancaman kepada kehidupan seharian komuniti Lanoh yang selama ini bergantung hidup kepada hasil pencarian hutan sebagai sumber makanan dan pendapatan. Kemusnahan kawasan hutan telah menyebabkan kawasan rayau mereka menjadi kecil dan ketersediaan sumber makanan semakin berkurangan dan terganggu. Untuk mendapatkan sumber makanan, mereka terpaksa masuk lebih jauh ke dalam hutan yang mengambil masa yang lebih lama, memerlukan tenaga kerja yang lebih ramai dan ancaman kepada keselamatan kerana perlu memasuki hutan yang lebih dalam dan luas untuk mendapatkan sumber makanan dan ubat ubatan.

Selain itu, faktor perubahan iklim yang berlaku akibat kesan daripada pembalakan seperti peningkatan suhu kawasan setempat berbanding dahulu dan perubahan waktu penurunan hujan telah mengganggu aktiviti harian mereka. Keadaan ini menyebabkan tanaman kurang menjadi akibat suhu persekitaran yang semakin panas dan tanah menjadi kurang subur serta kering. Penurunan hujan yang tidak menentu juga menyebabkan aktiviti mereka untuk turun menoreh getah dan masuk ke hutan sering terganggu dan menyebabkan pendapatan yang diperoleh semakin berkurangan.

Faktor kurangnya kebolehcapaian makanan disebabkan oleh kekangan pelbagai faktor seperti pendapatan yang rendah telah mempengaruhi kuasa beli ditambah dengan kenaikan harga barangan dan makanan lebih membebaskan mereka untuk memenuhi keperluan asas dan mendapatkan makanan yang berkualiti dan berkhasiat untuk makanan keluarga.

Seterusnya, faktor ketiadaan kenderaan, keadaan jalan yang kurang memuaskan, ketiadaan kemudahan pengangkutan awam, tiada perniagaan kedai runcit di dalam kampung serta jarak lokasi penempatan yang jauh dengan pekan dan kedai lebih menyukarkan penduduk untuk keluar membeli dan mendapatkan sumber makanan. Berdasarkan faktor yang dinyatakan di atas jelas membuktikan bahawa ketersediaan dan kebolehcapaian sumber makanan komuniti Lanoh ini semakin terancam dan berkurangan.

Walaupun mereka berkeupayaan untuk mendapatkan makanan dari sumber hutan, tanaman dan pembelian, tetapi makanan yang diperoleh masih tidak mencukupi untuk menjamin kehidupan yang aktif dan sihat. Keadaan ini jika berlarutan akan memberi ancaman kepada kehidupan seharian serta mendedahkan mereka kepada risiko berlakunya ancaman ketiadaan sekuriti makanan dan menjejaskan kesihatan. Antara masalah kesihatan yang sering berlaku ialah kadar jangkitan cacing yang tinggi, kekurangan berat badan, pertumbuhan terbantut serta kekurangan zat makanan disebabkan amalan pemakanan yang kurang sihat dan tidak mencukupi serta kurangnya pengambilan kepelbagaian makanan.

Kurangnya ketersediaan dan kekangan untuk akses kepada sumber makanan yang berkhasiat dan mencukupi menyebabkan komuniti Lanoh mengamalkan pemakanan diet yang tidak sihat dan seimbang iaitu kurangnya pengambilan sumber makanan berasaskan protein dan tenusu. Kesimpulannya, berlaku kemerosotan modal semula jadi menyebabkan kurangnya ketersediaan sumber makanan dan lebih membimbangkan lagi kebolehcapaian modal tersebut adalah lebih rendah berbanding dengan kuantiti sumber yang ada. Aktiviti pembalakan juga menyebabkan gangguan kepada kestabilan bekalan makanan untuk jangka masa panjang. Oleh itu, komuniti Lanoh ini sedang berhadapan dengan masalah kekurangan ketersediaan makanan, kurangnya kebolehcapaian untuk mendapatkan sumber makanan yang berkhasiat, selamat dan mencukupi serta kurangnya kestabilan bekalan makanan bagi menjamin sekuriti makanan dan kesihatan mereka.

PENGHARGAAN

Kumpulan penyelidik mengucapkan penghargaan kepada Kementerian Pendidikan Malaysia atas kelulusan Geran Penyelidikan Jangka Panjang (LRGS) yang bertajuk "*Evolutionary Genomics and Anthropological Approaches on the Endangered Malaysian Aborigine Populations: Towards Ensuring Their Sustainability*"

RUJUKAN

Abdul Wahid B. Mukhari dan Ida Astrie Binti Mohd Yasin. 2010. Amalan Pemakanan Di Kalangan Remaja Di Kawasan Felda Bukit Ramun, Kulai, Johor. Fakulti Pendidikan. Universiti Teknologi Malaysia.

Bonoma. 1985. Prive Theory: A Provisional Text. Chicago: Adline. PhD. Thesis. University of Texas.

Brown M.E., & Funk C., C. 2008. Climate-food security under climate change (in). *Science*, 319, hlm. 580-581.

- Bulan Pemakanan Malaysia. (2014). Makan sihat, bergerak aktif, cegah obesiti. Petaling Jaya. ISBN 978-967-5737-05-3.
- Che Noriah Othman, Roz Azinur Che Lamina Maryam Farooquia, Norsabrina Sihabb & Sa'adiah Mohd Saidb. 2012. Lifestyle Related Diseases amongst Orang Asli in Peninsular Malaysia-Case Study. ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies, Savoy Homann Bidakara Bandung Hotel, Bandung, Indonesia, 15-17 June 2011. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 36 (2012) 383 – 392.
- Committee on World Food Security (CFS). 2012. Coming to terms with terminology. Committee on, World Food Security, Thirty-ninth Session, Rome, Italy, 15-20 October.
- de Sena AMC. 2009. A theoretical essay on sustainability and environmentally balanced output growth: Natural capital, constrained depletion of resources and pollution generation. *Brazilian Administration Review* 6 (3), 213-229.
- Department of Statistics Malaysia. 2010. Population distribution and basic demographic characteristic report 2010. Available from:http://www.statistics.gov.my/portal/index.php?option=com_content&id=1215&Itemid=89&lang=en [Diakses 16 Nov 2015]
- Food and Agriculture Organization FAO. (1999). *The state of food insecurity in the world*. FAO. Rome.
- Food and Agriculture Organization FAO. (2009). Declaration of the World Summit on Food Security, World Summit on Food Security, Rome, 16-18 November.
- Food and Agriculture Organization FAO. (2015). *The State of Food Insecurity in the World. Meeting the 2015 International Hunger Targets: Taking Stock Of Uneven Progress*.
- Haemamalar K. Zalilah MS dan Neng Azhanie A. 2010. Nutritional Status of Orang Asli (Che Wong Tribe) Adults in Krau Wildlife Reserve, Pahang. *Mal J Nutr* 16(1): 55 - 68, 2010.
- Hamid Mohd Isa. (2014). Keturunan pemburu pemungut Lanoh terakhir di Malaysia. Universiti Sains Malaysia.
- Hayati MY, Ching TS, Roshita I dan Safiih L. 2007. Anthropometric indices and lifestyle practices of the indigenous (Orang Asli) adults in Lembah Belum, Grik of Peninsular Malaysia. *Asia Pac J Clin Nutr* 16 (1): 49–55.
- Hipwell WT (2009) An asset-based approach to indigenous development in Taiwan. *Asia Pacific Viewpoint* 50 (3), 289-306.
- Ismail MN. 2002. The nutrition and health transition in Malaysia. *Pub Health Nutr* 5 (1A): 191–195.
- JAKOA. 2010. Laporan eDamak, Jabatan Kemajuan Orang Asli (Tidak diterbitkan).

- Kl Phua. 2015. The health of Malaysia's "Orang Asli" peoples: A review of the scientific evidence on nutritional outcome, parasite infestations, and discussion on implications for clinical practice. *Malaysian Journal of Public Health Medicine* 2015, Vol. 15 (1): 83-90.
- Nawrotzki RJ, Hunter LM, Dickinson TW. 2012. Rural livelihoods and access to natural capital: Differences between migrants and non-migrants in Madagascar. *Demographic Research* 26 (24), 661-700.
- Suki Mee. 2015. <http://bm.therakyatpost.com/berita/2015/04/03/penekanan-pembangunan-lebih-penting-untuk-orang-asli/>
- Terri j. Ballard, Anne W. Kepple, Carlo Cafiero. 2013. The Food Insecurity Experience Scale: Development of a Global Standard for Monitoring Hunger Worldwide. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*.
- Wood, B. 2001. Food security for all: Building Better Communities. In: *Food Chain*, April 2001, 1-3.
- World Food Summit (1996). Rome Declaration on World Food Security. Rome. 13-17 November 1996.
- Yi Xin Cheng, Chee Ping Chong, Chai Fung Kiew, Mohd Baidi Bahari. 2014. An assessment of health and social-economic status among Lanoh ethnic sub-group of Orang Asli (indigenous peoples) in Air Bah I village, state of Perak, Malaysia. *Journal of Applied Pharmaceutical Science* Vol. 4 (10), pp. 032-037, October, 2014.
- Yusof, HM. Ching, TS. Ibrahim, R et al. 2007. Anthropometric indices and life style practices of the indigenous Orang Asli adults in Lembah Belum, Grik of Peninsular.

Nama : Nor Haidanadia Binti Hasni
Institusi : Universiti Kebangsaan Malaysia
Email : norhaidanadiahasni@gmail.com